

COVID-19: təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin təşkili barədə təkliflər

Abstrakt

Məqalədə COVID-19 pandemiya şəraitində dünya ölkələrinin, o cümlədən Azərbaycanın təhsil sistemində yaranmış vəziyyətdən bəhs olunur. Qlobal pandemiya dövründə məktəblərin bağlanması, təhsil şəraitinin çətinləşməsi, Təhsil Nazirliyinin vəziyyətlə bağlı tədbirlər həyata keçirməsi, teledərslərə start verməsi, Virtual Məktəb platforması, ali məktəblərdə internet resurslarından istifadə olunması barədə fikirlər ümumiləşdirilir. Eyni zamanda mövcud imkanların təhlili aparılmaqla yeni tədris ilinin başlanması ərafəsində təhsil sahəsindəki fəaliyyətləri təmin edə bilən amillərdən danışılır. İstifadəsi mümkün olan, həmçinin Təhsil İnstitutu tərəfindən təklif edilən modellərin mahiyyət və məzmunu şərh edilir.

Bu gün dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında təhsil ictimaiyyətini düşündürən əsas sual COVID-19 pandemiyası şəraitində təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin bərpası ilə bağlıdır. Təhsil müəssisələrində təhsil prosesi zamanı şagirdlərin, tələbələrin, müəllimlərin, inzibati və texniki işçi heyətinin, eləcə də valideynlərin və digər ailə üzvlərinin virusa yoluxma riskinin qarşısının alınması əsas vəzifədir. Eyni zamanda, təhsil siyasətinin hazırlanması və icrasına cavabdeh olan beynəlxalq və milli təsisatlar pandemiya şəraitində vətəndaşların təhsil hüququnun təmin olunması üçün şərtlər, forma və metodlar barədə də ciddi düşünür və müvafiq tədbirlər görürlər. Bununla bağlı BMT-nin bir sıra ixtisaslaşmış təşkilatları, o cümlədən Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST), BMT Uşaq Fondu (UNICEF), BMT-nin Elm, Təhsil və Mədəniyyət üzrə Təşkilatı (UNESCO), Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) və digər qlobal təşkilatların üzv dövlətlərə ünvanlanan çağırışlar və təlimat sənədləri mövcuddur.

Qlobal pandemiya dövründə əhəlinin sağlamlığının qorunması və yoluxmanın qarşısının alınması məqsədilə hazırlanan əsas tövsiyələr Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST), tərəfindən təqdim olunur. Təşkilat əhəlinin pandemiya qarşı səfərbər edilməsi və vəziyyətə nəzarət, ayrı-ayrı yerlərdə yaranan yoluxma hallarının təcrid edilərək kütləvi yoluxmanın qarşısının alınması, fiziki məsafənin məhdudlaşdırılması, ölkə daxili və xaricə səfərlərin tənzimlənməsi üzrə təlimatlar hazırlamışdır. ¹ Eyni zamanda, Dünya Səhiyyə Təşkilatı üzv dövlətlərə pandemiya dövründə ictimai səhiyyənin təşkili və icrasına nəzarət, risklərin və resursların idarə olunması, qlobal və milli strategiyaların hazırlanması üzrə dəstək göstərir.

BMT Uşaq Fondu “Məktəblərdə COVID-19 xəstəliyinin profilaktikası və nəzarətinə dair əsas məlumat və tədbirlər” üzrə tədqiqata aid icmal sənədində təhsil inzibatçıları, məktəb direktorları, müəllimlər və işçi heyəti üçün təlimatlar təqdim olunur². Təhsil sistemində pandemiya səmərəli nəzarəti təmin etmək məqsədilə yoxlama siyahısı, valideynlər və icma üzvlərinin davranışına dair təlimat, tələbə və şagirdlər üçün yaddaş məlumatları ünvanlanır. Eləcə də, məktəblərin zəruri təchizatı, həssas qrupların

¹ Обновленная Стратегия Борьбы с COVID-19, Всемирная Организация Здравоохранения, Женева, Швейцария, 14 апрель 2020

² Ключевые сообщения и действия по предотвращению и контролю COVID-19 в школах, Образование в чрезвычайных ситуациях, ЮНИСЕФ Нью-Йорк, 2020

təhsilinin təşkilinə dair məsləhətlər, icranın monitorinqi və nəzarət, psixoloji sağlamlıq və psixososial dəstəklə bağlı tövsiyələr sənədə əlavə edilir.

COVID-19 pandemiyası dövründə təhsil prosesinin təşkili ilə bağlı BMT-nin Elm, Təhsil və Mədəniyyət üzrə Təşkilatı (UNESCO) tərəfindən də mühüm sənədlər və tövsiyələr hazırlanmışdır.³ Məktəblərin yenidən açılması, sağlamlıq və təhlükəsizlik məsələləri, məsafədən öyrənmə strategiyası, məsafədən öyrənmə platformaları, şagird və tələbələrin məktəbə yenidən qayıtması, buraxılmış tədris materiallarının mənimsənilməsi, hibrid (qarışıq) öyrənmə metodları və digər vacib məsələlərə dair təlimatlar təşkilat tərəfindən təqdim olunur.

Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) pandemiya nəticəsində dünyada gənclərin 70%-nin təhsilində məhdudiyətlərin yarandığını qeyd edir.⁴ BƏT yeniyetmə və gənclərə pandemiyanın qeyri-proporsional təsirinin bütöv bir nəslin bu gün bilik və bacarıqların əldə edilməsi, gələcəkdə isə əmək qabiliyyəti və məhsuldarlıq potensialı üçün yaranmış olan risklərin meydana çıxdığını vurğulayır.

BƏT pandemiya dövründə gənclərin məşğulluğu, təhsili və mental rifahının bərpa olunması üzrə həyata keçirdiyi tədqiqat sənədində bu istiqamət üzrə qlobal və milli strategiyanın hazırlanması vacibliyini göstərir və onun əsas prinsiplərini təqdim edir.⁵ Eyni zamanda, gənclərin əksər hissəsinin məsafədən təhsil sisteminə qoşulması çətinliklərinin və bunun nəticələrinin nəzərə alınması vacibliyi qeyd olunur.

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin müvafiq Sərəncamına əsasən COVID-19 pandemiyası ilə bağlı yoluxma hallarının qarşısının alınması məqsədilə 2020-ci ilin mart ayının 3-dən etibarən ölkə ərazisindəki bütün təhsil müəssisələrində, tədris və təlim-tərbiyə prosesi dayandırılmışdır. Mart ayının 11-dən etibarən Təhsil Nazirliyi tərəfindən ümumi təhsil pilləsi ilə bağlı teledərslərə start verilmiş və 2 aprel tarixindən Virtual Məktəb platformasından istifadə olunmağa başlanılmışdır. Ali, orta ixtisas və peşə təhsili müəssisələrində də tədris prosesi internet resurslarından istifadə etməklə təşkil olunmuşdur.

Qlobal pandemiya şəraitində, təhsilalanların və təhsilverənlərin sağlamlıq hüquqlarının effektiv müdafiəsi ilə yanaşı, keyfiyyətli təhsil hüququ və obyektiv qiymətləndirmənin təmin olunması da qərar verənlərin qarşısında duran vəzifələrdir. Bu baxımdan yeni tədris ilinin başlaması ilə əlaqədar təhsil sisteminin fəaliyyətinin təmin olunması zamanı aşağıdakı əsas amillər nəzərə alınmalıdır:

- Təhsil müəssisələrinin açılmasının ölkədəki yoluxma sayına təsiri və səhiyyə sisteminin hazırlıq səviyyəsi;
- Ənənəvi tədris prosesinin bərpa olunmamasının təhsilalanların bugünkü və gələcək təhsil göstəricilərinə təsiri;
- Təhsil müəssisələrinin açılmamasının qısa müddətdə işsizliyə və orta-uzun vədədə ölkə iqtisadiyyatına təsiri.

Mövcud vəziyyətdə, tədris müəssisələrinin açılması ilə bağlı qərar ölkədə epidemioloji vəziyyətin ciddi monitorinqi və təhlili, mərhələli yanaşmanın tətbiqini tələb edir. Eyni zamanda, pandemiya şəraitində məktəblərin açılması prosesinə dair BMT qurumları və digər qlobal təşkilatların rəy və tövsiyələrin nəzərə alınmasını zərurətə çevirir. BMT Uşaq Fondunun "Pandemiya şəraitində məktəblərin

³ COVID-19 Response Toolkit, Global Skills Academy, UNESCO, Paris, 2020

⁴ Youth and COVID-19, ILO, Geneva, 2020

⁵ Youth & COVID-19: Impacts on jobs, education, rights and mental well-being

açılması necə olmalıdır?” icmal sənədində məktəblərin nə zaman, hansı hallarda və necə açılmalı olması, zəruri hazırlıq tədbirləri, müəllim və təhsil inzibatçılarına ünvanlanan suallar, təhsil proqramlarına dair məsələlər əks olunur.⁶

Qeyd etmək lazımdır ki, təhsil müəssisələrinin açılması ilə bağlı bir sıra qabaqcıl dünya ölkələrinin təcrübəsində istifadə olunan mərhələli yanaşma şərti olaraq 4 mərhələni əhatə edir:

1. *Sərt karantin mərhələsi* zamanı epidemioloji vəziyyət, əsasən, təhsil müəssisələrinin bağlanması, sosial məsafə qaydalarının gözlənilməsi və karantin rejiminin tətbiqini tələb edir.

2. *Yumşaq karantin mərhələsi* epidemioloji vəziyyət uyğun olarsa, növbəti mərhələyə keçid üçün yeni siyasət və infrastrukturun hazırlanması tələb olunur.

3. *Karantin qismən ləğv edilməsi mərhələsinə* keçərkən əgər virus nəzarət altına alınarsa, daha yumşaq mərhələyə keçidlə bağlı, açılma ilə əlaqədar virusun yayılmasında artım müşahidə olunarsa, daha sərt mərhələyə keçidlə bağlı çevik və diqqətli planlaşdırma təmin olunmalıdır.

4. *Karantin tam ləğvi mərhələsinə* keçərkən virusun yenidən alovlanma biləcəyini nəzərə almaqla bütün məktəblərin açılması üçün protokollar və imkanların genişləndirilməsini tələb edir. Bu mərhələyə keçid üçün son 2 həftə ərzində yoluxma hallarında sürətli azalma müşahidə edilməli, yerli səhiyyə mərkəzlərinin xəstələri test, müalicə və təcrid etmə imkanları olmalıdır.

Mərhələli yanaşma yoluxma sayının və səhiyyə sisteminin hazırlıq səviyyəsinə uyğun olaraq bir mərhələdən digər mərhələyə keçidlə bağlı düzgün və effektiv qərarların verilməsini şərtləndirir. Belə ki, hər bir mərhələdə tədrisin təşkili forması, görülən tədbirlər və təhlükəsizlik məsələlərinə dair uyğun təlimat və protokollar hazırlanmalı və dəyişən vəziyyətə uyğun olaraq tətbiq edilməlidir.

Bu yanaşma epidemioloji vəziyyətin ən ağır mərhələsi olan *Sərt karantin mərhələsində* bütün məktəblərin bağlanması, məsafədən öyrənmənin təmin olunması və qiymətləndirmə ilə bağlı yeni siyasətin müəyyən edilməsini tələb edir. Bu zaman məsafədən təhsil keçiddən başqa heç bir fəaliyyətə icazə verilmir. Sərt karantin rejiminin tələbləri tam qaydada gözlənilir.

Yumşaq karantin mərhələsində məktəbəqədər və ibtidai təhsilin açılması barədə qərar verilir, digər müəssisələr isə bağlı qalır. Tədris proqramlarının böyük hissəsi məsafədən təmin edilir. Bu mərhələdə məktəb günlərinin sayı azaldılır, diqqət həssas qruplar və fənlərə yönəldilir. Ciddi təhlükəsizlik protokolları tətbiq edilir, məktəb heyəti, müəllimlər və infrastrukturla bağlı qaydalar müəyyən edilir.

Epidemioloji vəziyyətin nisbətən yumşalması ilə müşahidə olunan *Karantin qismən ləğv edilməsi mərhələsində* məktəblər xüsusi şərtlər gözlənilməklə açılır, zəruri olmayan məzmun məsafədən çatdırılır. Tam məktəb günləri təmin olunur, tədris adi şərtlərə yaxın şəraitdə davam edir. Daha sərbəst təhlükəsizlik protokolu tətbiq olunur.

Pandemiya ilə bağlı vəziyyətin tam nəzarətə alınması halında *Karantin tam ləğvi mərhələsinə* keçid olur və bu zaman bütün məktəblər açılır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu mərhələdə belə məsafədən öyrənməyə dair ən yaxşı təcrübələr saxlanıla bilər. Bu mərhələdə təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti tam bərpa olunur. Ümumi təmizlik, sağlamlıq və təhlükəsizlik protokollarına əməl edilir.

⁶ Из-за COVID-19 40 миллионов детей лишены возможности получить дошкольное образование в течение важнейшего года перед школой, ЮНИСЕФ Нью-Йорк, 2020

Mərhələli yanaşmaya nəzər saldıqda bu nəticəyə gəlmək olar ki, məktəbəqədər təhsil pilləsindəki fəaliyyətin bərpa edilməsi acılımin əsas başlanğıcı hesab edilir. BMT Uşaq Fondunun 2020-ci ilin iyul ayına olan məlumatına görə COVID-19 pandemiyası səbəbindən dünyada 40 milyon uşağın məktəbəqədər təhsildə iştirakı üçün məhdudiyətlər yaranmışdır. 2019-cu ilin əvvəlinə Bakı şəhəri və rayonları üzrə qeyri-dövlət məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin statistikasına əsasən, 106 özəl məktəbəqədər təhsil müəssisəsində 4,124 uşaq təhsil almışdır. Azyaşlı uşaqların yoluxma riskinin digər yaş qruplarına nisbətən aşağı olması bu məntiqi əsaslandırılan mühüm məqamdır. Nəzərə alsaq ki, karantin rejiminin yumşaldılması ilə valideynlərin daha böyük hissəsi normal iş həyatına qayıdacaqlar dır, bu mənada baxıma ehtiyac olan uşaqların məktəbəqədər təhsilə cəlb edilməsi valideynlər üçün ciddi dəstək olacaqdır.

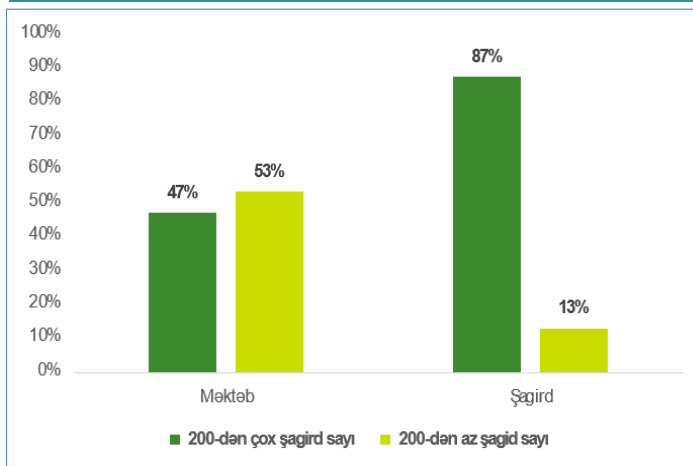
Ümumilikdə, respublikamızda fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrinin təhsil pillələri, təhsilalan və təhsilverənlərin sayı üzrə bölgüsü məlumat üçün aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Təhsil pilləsi	Müəssisə sayı	Təhsilalanların Sayı	Təhsilverənlərin sayı
Məktəbəhazırlıq	-	108,578	-
Ümumi təhsil	4,439	1,600,000	141,749
Peşə təhsili	102	22,088	1,456
Orta ixtisas	57	55,922	6,027
Ali təhsil*	44	183,085	13,986

*Xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələri istisna olmaqla (7 müəssisə).

Təqdim edilmiş cədvəldən görüldüyü kimi, yeni tədris ilində təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin bərpası ilə bağlı qərar 4,642 təhsil müəssisəsi, 1,969,673 nəfər təhsilalan və 163,218 nəfər təhsilverəni əhatə edəcəkdir. Eyni zamanda, 1,600,000 nəfər təhsilalan və 141,749 nəfər təhsilverən olmaqla, ümumi təhsil pilləsi say etibarilə ən çox təsirə məruz qalan əhali qrupunu əhatə edir. Bu səbəbdən, ümumi təhsil məktəblərində uşaqların siniflərdə sıxlığı məsələsi xüsusi olaraq nəzərə alınmalıdır.

TƏHSİL SİSTEMİNDƏ MƏKTƏB VƏ ŞAĞIRD PAYLANMASI:

QEYDLƏR:

ÜMUMİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNİN

SAYI: 4,439

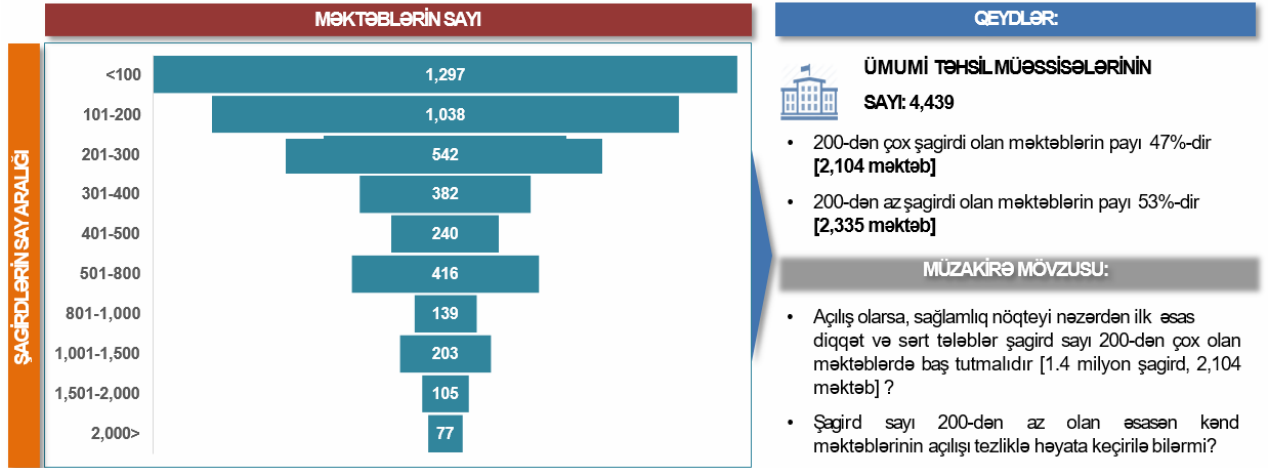

ÜMUMİ ŞAĞIRD SAYI: 1,600,000

- 200-dən çox şagirdi olan məktəblərin payı 47%-dir [2,104 məktəb]
- 200-dən az şagirdi olan məktəblərin payı 53%-dir [2,335 məktəb]
- Şagirdlərin 87%-i [1 milyon 392 min şagird] 200-dən çox şagirdi olan məktəblərdə təhsil alır
- Şagirdlərin 13 %-i isə [208 min şagird] 200-dən az şagirdi olan məktəblərdə oxuyur

Təqdim edilmiş cədvəldən görüldüyü kimi, ölkədə şagird sayı 200-dən çox olan məktəblərin payı 47% və ya 2,104 məktəb təşkil edir. Şagird sayı 200-dən az olan məktəb sayı ilə 53% və ya 2,335 məktəb təşkil edir. Bununla yanaşı, ümumtəhsil məktəblərində təhsil alan şagirdlərin 87%-i və ya 1,392,000 şagird 200-dən çox şagirdi olan məktəblərdə təhsil alır. Bu o deməkdir ki, şagirdlərin cəmi 13%-i və ya 208,000 şagird 200-dən az şagird olan məktəblərdə oxuyur.

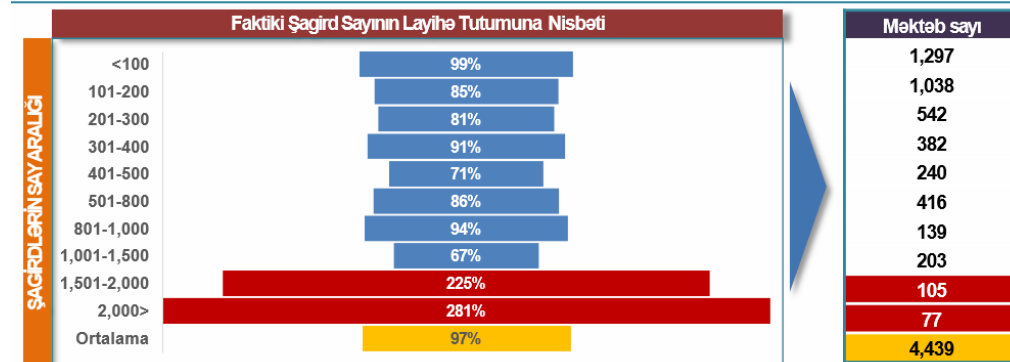
ŞAĞİRD LƏRİN SAYINA GÖRƏ MƏKTƏBLƏRİN PAYLANMASI:

Şagirdlərin say aralığının məktəblərin sayına nisbəti də müxtəlif mərhələlərə keçid və ya açılış barədə qərar qəbul edilərkən nəzərə alınmalı amillərdən biridir. Ölkə ərazisində fəaliyyət göstərən 77 məktəbdə şagird sayı 2000 və daha artıq, 105 məktəbdə isə 1501-2000 şagird təşkil edir.

Bu isə o deməkdir ki, faktiki şagird sayının layihə tutumuna nisbəti toplam 182 məktəbdə mövcud məktəb tutumu normasının xeyli üzərindədir. Bu tip məktəblərdə xüsusi tədbirlər, iki və ya üç növbəli təhsilin verilməsi planlaşdırıla bilər.

MƏKTƏBLƏRİN TUTUMU:

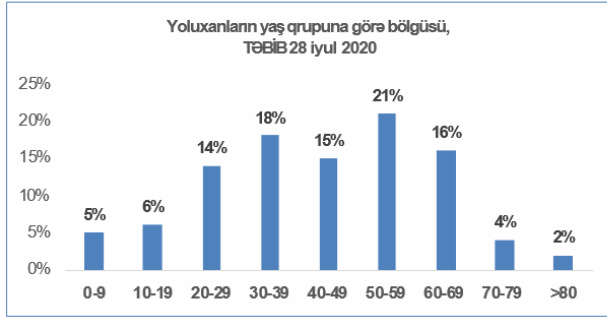
- QEYDLƏR:**
- Qrafikdən görüldüyü kimi, faktiki şagird sayının layihə tutumuna nisbəti toplam 182 məktəbdə mövcud məktəb tutumu normasının xeyli üzərindədir.
 - Bu məktəblər üçün xüsusi tədbirlərin görülməsi, iki və ya üç növbədə təhsilin verilməsi planlaşdırıla bilər.

Pandemiya şəraitində xüsusi diqqət yetirilməli olan məqam ondan ibarətdir ki, tədris prosesinə cəlb edilən müəllimlərin böyük əksəriyyəti yuxarı yaş qrupuna aiddirlər və nisbətən yüksək risk daşıyıcılarıdır. Bu mənada yüksək risk qrupuna aid müəllimlərin sağlamlığının qorunması vacib

prioritetlərdən biri olmalıdır. Ümumtəhsil müəssisələrində çalışan işçilərin yaş bölgüsü üzrə sayı aşağıda göstərilmişdir.

YAŞLI MÜƏLLİMLƏRİN YOLUXMA RİSKİ:

- Bir çox dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, təhsil prosesinə cəlb olunmuş aşağı yaş qrupuna aid şagirdlərdə daha az yoluxma halları (və ya asimptomatik) müşahidə edilir.
- Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, tədris prosesinə cəlb edilən müəllimlərin böyük əksəriyyəti yuxarı yaş qrupuna aiddirlər və nisbətən yüksək risk daşıyıcılarıdır. Bu mənada yüksək risk qrupuna aid müəllimlərin sağlamlığının qorunması əsas prioritetlərindəndir.

Ümumtəhsil müəssisələrində çalışan işçilərin yaş bölgüsü üzrə sayı		
Yaş aralığı	İşçi sayı	%
20 yaşadək	135	0.1%
20-30	24,862	12%
30-40	61,126	28%
40-50	47,887	22%
50-60	55,477	26%
60 və daha yaşlı	25,778	12%
CƏM	215,265	100%

Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyi (TƏBİB) 28 iyul 2020-ci ilə olan tarixə qədər yoluxanların yaş qrupuna görə bölgüsünü təqdim etmişdir. Bu bölgüyə uyğun olaraq demək olar ki, COVID-19 pandemiyası zamanı virusa yoluxanların 18%-i 30-39 yaş aralığında, 15%-i 40-49 yaş aralığında, 21%-i 50-59 yaş aralığında, 16%-i 60-69 yaş aralığında yerləşir.

Bu isə orta və daha yuxarı yaş kateqoriyasından olan əhali qruplarının yoluxma sayı və ehtimalının böyük olmasının göstəricisidir.

Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, yeni tədris ilində təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin bərpası üzrə iki ssenari barədə müzakirə aparmaq mümkündür.

1-ci ssenari tədrisin məsafədən təşkilini nəzərdə tutur. Belə ki, təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti ənənəvi qaydada bərpa olunmur, 2020-ci ilin mart-iyun aylarında Respublikanın təhsil müəssisələrində tətbiq edilən yanaşma davam etdirilir və tədris prosesi məsafədən həyata keçirilir.

2-ci ssenari tədrisin qarışıq (onlayn və sinif otağında) modelinin tətbiqini tutur. Burada məktəblər xüsusi şərtlər və diferensial yanaşma tətbiq edilməklə mərhələli şəkildə açılır, məzmunun bir hissəsi məsafədən tədris edilir. Daxili sanitariya-epidemioloji qaydalara ciddi nəzarət edilir və açılan məktəblərdə epidemioloji nəzarət, hərərət yoxlama, izolyasiya və s. kimi tədbirlərin həyata keçirilməsi tövsiyə edilir.

Yoluxma risklərinin minimuma endirilməsi üçün məktəb günlərinin sayının, dərslərin saatlarının miqdarının və sinif sıxlığının azaldılması kimi tədbirlərin nəzərdən keçirilməsi qeyd edilir. O cümlədən, tənəffüs fasilələrinin müddəti uzadılaraq şagirdlərin açıq havada daha çox vaxt keçirməsi məqsəduyğun hesab edilir. Yoluxma halları müvafiq qurumlarla əlaqələndirilmiş şəkildə nəzarətə götürülməklə təhsilalanlar kiçik qruplarda tədrisə cəlb edilməsi də tövsiyələr arasındadır.

Bu ssenariyə əsasən məktəblərin fəaliyyətinin qismən bərpa olunması və ənənəvi tədris prosesinə dönüşün mərhələli şəkildə planlaşdırılması tövsiyə edilir. Məqalədə məktəblərin qismən də olsa

açılmasının yoluxma hallarının sayının artımına və məhdudiyyətlərin yenidən tətbiqinə gətirib çıxara bilməsi bu ssenarinin əsas riskləri kimi qeyd olunur.

Təhsil Nazirliyi tərəfindən Teledərslər və Virtual Məktəb layihələrinin davam etdirilməsi məqsəduyğun fəaliyyət olaraq vurğulanır. Belə ki, 11 mart 2020-ci il tarixindən etibarən ölkənin iki telekanalında əksər fənlər üzrə dərslərin yayımına başlanılan teledərslər qısa müddət ərzində təhsilalanlar üçün faydalı vasitəyə çevrilmişdir.

Nazirlik tərəfindən 2 aprel 2020-ci il tarixdən etibarən start verilən və artıq 1 milyon nəfərdən çox istifadəçisi olan Virtual Məktəb platforması da öz səmərəliliyini sübut etmişdir. Hazırda sistemdə qeydiyyatdan keçmiş məktəb sayı 4 mindən çox, müəllim sayı isə 131,440 nəfər təşkil edir. İstifadəçilərin 68.58%-i Windows, 28.75%-i Android, iOS 2.27%-i İos, 0.40%-i Macos üzərindən platformaya qoşulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu tərəfindən ayrı-ayrı təhsil pilləri üzrə təklif edilən modellər mövcud yerli vəziyyəti təhlil etməklə və təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin bərpa olunması ilə bağlı beynəlxalq təcrübəni qiymətləndirməklə yuxarıda qeyd edilən **2 ssenari** üzrə təhsil müəssisələrindəki (özəl və dövlət) fəaliyyətin qismən və mərhələli şəkildə bərpasını təklif edir:

1. Məktəbəqədər təhsil:

Uşaqların qidalanması və eyni otaqda yatması böyük yoluxma riski yaratdığına görə uşaq bağçalarının yalnız “sarı” zonalarda fəaliyyətinin bərpası məqsəduyğun hesab edilir.

Məktəbəhazırlıq qruplarında uşaqların həftədə 6 saatlıq (həftədə 2 gün 3 saat olmaqla) tədris planı əsasında tədrisə cəlb edilməsi təklif edilir. Bu halda da siniflərdə şagird sayı 20 nəfərdən çox olduqda yarımqrupların təşkil edilməsi tövsiyələr sırasında qeyd olunur.

İcma əsaslı məktəbəqədər qruplara 400-ə qədər kənddə 10,000-ə qədər uşaq cəlb edilmişdir. Bu qruplar 3-4 və 4-5 yaşlı uşaqları əhatə edir və ümumi təhsil müəssisəsinin nəzdində təşkil edilir. Qruplarda uşaq sayının 10-15 nəfər olduğunu, qidalanma olmamasını və uşaqların yatmadığını nəzərə alaraq bu qrupların fəaliyyətinin bərpa edilməsi təklif olunur.

2. Ümumi təhsil:

Covid-19 pandemiyası ilə əlaqədar olaraq ümumi təhsil müəssisələrində tədrisin ənənəvi qaydada (tədris planlarına) uyğun təşkil edilməsi mümkün hesab edilmir. Ümumi təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin bərpa edilməsi ilə bağlı qərar verilərsə, bu halda yalnız uyğunlaşdırılmış tədris planlarının tətbiqi mümkündür.

Tədrisin təşkili müxtəlif təhsil pillələrinin xüsusiyyətlərindən və təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin epidemioloji vəziyyətə mümkün təsirləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilə bilər. Təhsil Nazirliyi tərəfindən bütün fənlər və siniflər üzrə teledərslər və Virtual Məktəb layihəsinin davam etdirilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

Müəssisələrin fəaliyyəti bərpa olunduğu təqdirdə ölkədə mövcud olan “sarı” və “narıncı” zonalara uyğun olaraq müvafiq tədris planlarının tətbiqi tövsiyə edilir. Bu halda fənlərin bir qismi sinif otaqlarında, digər bir qismi isə onlayn qaydada tədris edilə bilər. Sıxlığın idarə edilməsi məqsədilə sinif üzrə şagird sayı 20 nəfərdən çox olduqda sinfin yarımqruplara bölünməsi məqsəduyğun hesab edilir.

Uyğunlaşdırılmış tədris planlarına əsasən təhsilalanlara fənlərin bir qismi onlayn, digər hissəsi isə sinif otağında ənənəvi qaydada tədris ediləcək. Bu halda verilmiş ərazidə epidemioloji vəziyyətin “sarı” və ya “narıncı” olmasından asılı olaraq sinif otağında həftəlik dərslər saatları müvafiq qaydada müəyyən edilmişdir:

Sınıf	Ənənəvi	Sarı	Narıncı
I	22	11-12	6-7
II	23	11-12	6-7
III	25	11-12	7-8
IV	25	11-12	7-8
V	26	11-12	8-9
VI	30	12-14	8-9
VII	32	13-15	8-9
VIII	34	14-16	9-10
IX	34	14-16	10-12
X	35	8	6
XI	35	8	8

Sarı zonalarda şagirdlərin həftədə 3 dəfə, narıncı zonalarda isə 2 dəfə gəlməsi nəzərdə tutulur. Bəzi hallarda məktəbdə şagird sıxlığı nəzərə alınmaqla bu say bir qədər dəyişə bilər. Xüsusilə I sinif şagirdlərinin məktəbhazırlıq proqramını tam bitirmədiyini nəzərə alaraq müvafiq məzmun dəyişiklikləri ediləcək. Bu məsələ ilə bağlı müəllimlərə müvafiq onlayn təlimlərin keçirilməsi və təlimatların verilməsi planlaşdırılır.

Həm müəllimlərin, həm də şagirdlərin məktəb binasına daxil olarkən hərəkətinin ölçülməsi, tibbi maskalardan istifadə, sosial məsafənin gözlənilməsi, mütəmadi olaraq dezinfeksiya işlərinin görülməsi və digər sanitariya-gigiyena standartlarının aidiyyəti qurumlarla razılaşdırıldıqdan sonra tətbiqi nəzərdə tutulur.

Yuxarı siniflərdə məktəbdə təşkil edilən dərslər saatları, əsasən, tapşırıqların həlli, əlavə izahların verilməsi, şagirdlərə dəstək göstərilməsi məqsədi daşmalıdır. Bu saatlar müddətində həmçinin qiymətləndirmənin təşkili də nəzərə alın bilər.

Epidemioloji vəziyyət kəskin pisləşdiyi halda sərtləşdirilmiş karantin tədbirləri tətbiq edilərsə, təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti tamamilə dayandırılmalıdır.

- **Özəl ümumi təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti**

“Sarı” zonalarda özəl məktəblərin fəaliyyəti Təhsil Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilən nümunəvi tədris planlarına uyğun həyata keçirilir. Bu zonalarda uşaqların qidalanması və digər tədbirlərin həyata keçirilməsinə icazə verilə bilər.

“Narıncı” zonalarda uyğunlaşdırılmış tədris planına uyğun tədrisin təşkilinə icazə verilsə də, qidalanma, dərslərdən fəaliyyət və digər fəaliyyət növlərinə icazə verilməsi məqsədəuyğun hesab edilmir.

3. Peşə təhsili

Tədris məzmunu məsafədən (Virtual Məktəb və teledərslər vasitəsilə) çatdırılması, bacarıq və təcrübələrin formalaşmasını tələb edən məşğələlər müvafiq şərtlərə əməl edilməklə, ənənəvi formada təhsil müəssisələrində baş tutması tövsiyə edilir.

4. Ali və orta ixtisas təhsili

Ali və orta ixtisas təhsili alan tələbələrin yüksək hərəkətlilik və yoluxma risklərini nəzərə alaraq, tədris prosesi bu təhsil pilləsində məsafədən təhsil formasında davam etdirilməsi təklif olunur. Məsafədən təhsil formasına dair tədris vəsaitləri və resurslar mövcud proqramlara uyğun olaraq hazırlanması tövsiyə edilir.

İstinadlar:

1. Обновленная Стратегия Борьбы с COVID-19, Всемирная Организация Здравоохранения, Женева, Швейцария, 14 апрель 2020
https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/covid19-strategy-update-2020-ru.pdf?sfvrsn=29da3ba0_19
2. Ключевые сообщения и действия по предотвращению и контролю COVID-19 в школах, Образование в чрезвычайных ситуациях, ЮНИСЕФ Нью-Йорк, 2020
https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/2020-03/COVID%2019%20Prevention%20and%20Control%20in%20Schools_RUS.pdf
3. COVID-19 Response Toolkit, Global Skills Academy, UNESCO, Paris, 2020
<https://globoeducationcoalition.unesco.org/response-toolkit>
4. Youth and COVID-19, ILO, Geneva, 2020
https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_753060/lang--en/index.htm
5. Youth & COVID-19: Impacts on jobs, education, rights and mental well-being
https://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/publications/WCMS_753057/lang--en/index.htm
6. Из-за COVID-19 40 миллионов детей лишены возможности получить дошкольное образование в течение важнейшего года перед школой, ЮНИСЕФ Нью-Йорк, 2020
<https://www.unicef.org/eca/ru/%D0%BF%D0%BE%D0%B8%D1%81%D0%BA?force=0&query=C0V%C4%B0D-19>

Мüəlliflər qrupu:

A.R.Nağıyev, direktor səlahiyyətlərini müvəqqəti icra edən, direktor müavini, s.e.ü.f.d.

Ə.M.Abbasov, direktor müavini, p.ü.f.d.,dos., əməkdar müəllim.

Ü.H.Babayeva, direktor müavini.

İ.A.Cavadov, Elmi-pedaqoji tədqiqatlar mərkəzinin direktoru, p.ü.f.d., dos.

F.A.Qarayev, İstedadlı uşaqlarla iş şöbəsinin müdiri